

Žene u Isusovu poslanju

Azra LJUMANOVIĆ

UVOD

Kršćanski govor o ženi, njezinoj ulozi u obitelji i Crkvi, ne može se zamisliti bez temeljitog razmatranja Isusove osobe i onoga što nam je ostalo zapisano u evanđeljima. Jer Isus Krist je put, istina i život za svakog kršćanina, i za muškarca i za ženu. Taj se govor, nadalje, mora smjestiti u širi okvir riječi Božje tj. dovesti u prirodni suodnos s cjelokupnom poviješću spasenja koja nam se u *Bibliji* otkriva u knjigama Starog i Novog zavjeta.

Motreći mjesto koje žena zauzima u Isusovu životu i poslanju i stav koji je u odnosu prema ženama svojega vremena zauzeo Isus Krist, utjelovljena i vječna riječ Božja, možemo vjerovati i nadati se da ćemo u svjetlu svjega svakidašnjeg života i različitih prilika razumjeti ono bitno od uloge i poslanja žene u Crkvi i društvu općenito. Ničim se ne može nadomjestiti osobno vrednovanje dostojanstva i životnog poziva čovjekova u svjetlu riječi Božje. Svi smo pozvani, i žene i muškarci, uvijek iznova to činiti pojedinačno i zajednički. Samo tako moći ćemo napredovati u mudrosti i milosti. Upitajmo sebe i druge: što bi o tom rekao naš ljubljani učitelj, Gospodin Isus? Upravo to se želimo pitati i sada u vezi s temom ove obiteljske škole.

Dopustite mi da u ovom uvodu upozorim na još nešto što mi se čini važnim: govor o ženi i njezinoj ulozi nije više nov, ali je zato trajno izazovan i suvremen za sve sredine, i za one u kojima žena još uvijek zauzima podređeni položaj u odnosu na muškarca, i u onim sredinama u kojima je ona postala manje—više ravnopravna s muškarcem. Netko bi možda mogao pomisliti da ćemo, govoreći o ženi, motriti samo jednu dimenziju životne zbilje koja se zove »čovjek«, onu žensku. Zato želim istaknuti: naprotiv, nijedan govor o ženi nije moguć, a da istodobno ne bude riječ i o muškarcu; jer čovjek — to može biti samo muško i žensko zajedno. Govor o ženi nužno implicira govor o muškarcu jer on i proizlazi iz odnosa to dvoje, temeljnog odnosa koji određuje osobu muškarca i osobu žene, čovjeka kao takvog. Sve što je o čovjeku rečeno u Svetom pismu rečeno je i o muškarcu i o ženi. Da je pitanje o ženi ujedno i pitanje o muškarcu, pokazuje nam antropologijsko vrednovanje Svetog pisma i njegova govora o čovjeku.

Stoga, dok budemo promatrali žene u Evanđelju i njihovu ulogu, ne smijemo ni u jednom trenutku zaboraviti da ih motrimo u suodnosu sa muškarcem, i to jedinstvenim muškarcem, čovjekom i sinom Božjim, Isusom Kristom. Odatle i naglasak ovoga predavanja: »Žene u *Isusovu* poslanju.«

ŽENE U EVANDELJIMA

U osobi i poslanju Isusa Krista spoznajemo što stvarnost spasenja znači za dostojanstvo i poziv žene (MD 38).¹ To možemo vidjeti ako promatramo rieči i geste Isusove. Pritom je potrebno stalno čuvati u svijesti temeljnu istinu koja je izrečena već na samom početku povijesti spasenja, u izvještajima o stvaranju čovjeka u Knjizi postanka, da je čovjek prema vječnom Božjem planu stvoren na sliku i sličnost Božju, kao muško i žensko. Isus Krist svjedoči svojim životom za taj plan i sve što čini ili kaže o čovjeku i njegovu spasenju odnosi se i na muškarce i na žene. On želi da ta prvotna slika ponovo zablista u ljudskome srcu, zamračenom grijehom i njegovim posljedicama.

U evanđeljima susrećemo čitavu panoramu Isusovih susreta sa ženama, koje imaju različite uloge i mjesta u njegovu poslanju. Evanđelist posebno osjetljiv za temu žene jest Luka, koji je ujedno jedini evanđelist koji nam donosi evanđelje Isusova djetinjstva i otkriva nešto o životu Svete obitelji. No i drugi evanđelisti, osobito Ivan, pridonose toj temi.

Žene se pojavljuju u Isusovu životu kao njegove pomoćnice i suradnice, koje ga prate zajedno s učenicima dok prolazi Palestinom i naviješta Radosnu vijest. One ga podupiru materijalnim dobrima koje posjeduju (Lk 8, 1–3). Tu su i žene skrhanе bolešću (tjelesnim nedostacima) ili žalošću, koje bivaju izliječene i utješene. Nadalje, imamo i žene grešnice, bludnice i brakolomnice, za koje se Isus na poseban način zauzima, razgovarajući s njima i uzimajući ih u zaštitu pred ljudskim zakonima. Ponekad su žene prisutne i u prisposodovima kojima Isus iz Nazareta tumači Kraljevstvo Božje.

No one su nadasve njegove učenice, prijateljice, slušateljice i čuvarice spasenjske poruke, a onda i veliki svjedoci vjere u njega i u njegovo uskrsnuće. Poseban pogled zaslužuje mjesto koje Blažena Djevica Marija zauzima u Isusovu životu i poslanju, ali to zahtijeva posebnu temu predavanja i mnogo veće izlaganje.

Ivan Pavao II. kaže u svojem pismu o ženi da je Isusovo postupanje sa ženama bilo »krajnje jednostavno« i zbog toga »izvanredno«, obilježeno velikom »jasnoćom« i »dubinom«. Na svom putu Isus je susretao mnoge žene i u tim susretima promicao njihovo dostojanstvo i poziv u svjetlu poruke spasenja (MD 38)². Svaka od tih žena bila je za njega kao jedna jedina, jedino stvorenje koje je Bog izabrao u njemu, Kristu, i koje ljubi (MD 43).³ U njegovim riječima i gestama nalazimo veliko poštovanje i čast prema ženi, daleko od ikoje vrste diskriminacije. Krist uvijek ulazi u životnu situaciju žene, u njezinu svakidašnjicu koja je obremenjena grijehom i baš

1 IVAN PAVAO II, *Mulieris dignitatem*, KS, Zagreb 1989, str. 38.

2 *Isto*, str. 38

tu situaciju osvjetljuje svojom božanskom istinom. On pokazuje da ništa ljudsko nije strano Bogu, te da je upravo svagdašnji život i njegovo prihvaćanje u vjeri osnovni uvjet za spasenje, za susret s Kristom Spasiteljem.

ŽENE U BRAKU

Temeljna perikopa za Isusov navještaj o muškarcu i ženi jest njegov razgovor sa farizejima u Judeji, razgovor koji pripada posljednjem razdoblju Isusova života, kad je već posve očit njegov prekid sa svim strankama tadašnjeg židovstva.⁴ Isus sve te službene tumače zakona vraća i upozoruje na »početak« – na početni Božji plan s čovjekom (Mt 19, 4–8; Mk 10, 6–9 i Mt 5, 27–32).

Da bi iskušali Isusa, farizeji su ga upitali da li je dopušteno muškarcu otpustiti ženu zbog bilo kojeg razloga (Mt 19, 3) – riječ je o dostojanstvu i pravu žene u braku. Kad im Isus kaže »ne«, onda ih prisjeća na početke. Čovjek je stvoren od početka kao muško i žensko; kad muškarac i žena u braku postaju jedno tijelo, onda ih Bog združuje i ne može više biti rastave s ljudske strane. Rastavu, tj. otpusno pismo dopustio je Mojsije zbog tvrdoće čovjekova srca, ali Bog nije tako zamislio odnos muža i žene. Isus jasno kaže da je ženidba nerazrješiva, a muž može otpustiti ženu samo zbog bludništva: ako muž i žena sklapaju nove ženidbe, čine preljub. Tko otpusti svoju ženu zbog »bilo kojeg razloga« navodi je na preljub (Mt 5, 31). Time Isus neizravno govori i o jedinstvu braka odnosno o odnosu između jednog muškarca i žene. Istodobno piše Matej, naznačuje da, osim ženidbe, u novom poretku što ga on uspostavlja postoji još jedan način življenja seksualnosti – djevičanstvo. U dnu obaju načina stoji Božji poziv i slobodni čovjekov odaziv.

U pozadini tog razgovora stoji židovska tradicija u vezi s preljubom i rastavom braka.⁵ Kad govori o preljubu, Ponovljeni zakon nikad ne navodi bračno stanje muškarca, dok za ženu brižljivo navodi njezin status: slobodna djevica (Pnz 22, 28–29), zaručena djevica (Pnz 22, 23–27) ili o udana žena (Pnz 22, 22). Muškarac je činio preljub samo onda kad bi općio s udanom ženom i zaručenom djevicom. Ako je djevica bila slobodna, morao ju je uzeti za ženu i ocu djevojke platiti polovinu iznosa zaručničkog dara. Žena je činila preljub uvijek bez obzira na to da li je općila sa slobodnim ili oženjenim muškarcem, a kazna je bila smrt kamenovanjem. Mojsijev zakon zavedenu zaručenu djevojku oslobađa od krivnje zbog preljuba samo ako je bila silovana u polju, pa je nitko nije mogao čuti dok je zapomagala. Smrt kamenovanjem slijedila je i onda ako žena nije mogla dokazati mužu

3 Isto, str. 43

4 Za ovu perikopu služila sam se komentarom B. DUDE »U plemenitu srcu«, KS, Zagreb 1990, str. 310, 311.

5 O položaju žene u Starom zavjetu vidi S. REBEKA ANIĆ: »Žena u najstarijim predajama Biblije«, diplomski rad na Katoličkom bogoslovnom fakultetu, Zagreb 1986.

svoje djevičanstvo onda kad ju je on za to optužio (Pnz 22, 20–21). Iz same formulacije zakona vidi se da je žena bila neravnopravna u odnosu na muškarca.

Što se tiče rastave, prema Izl 21, 11, žena je imala pravo tražiti rastavu braka, ali je odluka o tome pripadala njezinom mužu. Rastava se činila tako da je muž ženi napisao otpusno pismo, dao joj ga i potjerao je iz kuće. Kao valjan razlog za rastavu otpusnim pismom navodilo se: da muž otkrije na njoj nešto ružno zbog čega ona više nije mogla imati milost u njegovim očima (Pnz 24, 1). Rabini su raspravljali što znači to »ružno«. Zato farizeji i pitaju Isusa da li muž može otpustiti ženu zbog bilo kojeg razloga. Neki rabini su držali da je za otpust dovoljno da žena bude ružna, nespretna, da loše kuha, preglasno govori i sl., a drugi su mislili da taj razlog može biti samo preljub. No Isus svoje sugovornike upućuje na Božji zakon ustanovljen od početka, koji stoji prije Mojsija i nakon njega, a prema kojemu je ženidba muškarca i žene, jednom sklopljena, nerazrješiva.

Otpuštena otpusnim pismom, žena se mogla udati za drugoga čovjeka. Ako se i od tog rastala, nije se više mogla udati za prvog muža, nego se vraćala u očinski dom, gdje je u obitelji svojega brata bila sluškinja do smrti. Onaj tko je ženu zaveo kao djevojku i potom se njome oženio, nije je smio otpustiti (22, 28–29). Iz toga se vidi da je žena ipak donekle bila zaštićena zakonom, ali je i muškarac mogao naći najrazličitije razloge da je otpusti. A Isus o tome kaže: »Tko otpusti svoju ženu – osim zbog bludništva – navodi je na preljub, i tko se god otpuštenom oženi, čini preljub« (Mt 5, 31). Tako Isus svojim radikalnim stavom uzima u zaštitu ženu pred muškarcem koji je iskorištavao svaku neodređenost u Mojsijevu zakonu. Isus izjednačuje prava i dužnosti te uzajamne odgovornosti muža i žene u njihovu braku. Također čvrsto zastupa nerazrješivost braka, koji samo smrt može razriješiti, kao i jedinstvo braka odnosno bračnu zajednicu samo jednog muža sa samo jednom ženom.⁶

ŽENE GREŠNICE – BLUDNICE I BRAKOLOMNICE

Isus ulazi u konkretnu, povijesnu situaciju žene koja je opterećena grijehom. On je pronađe, razgovora s njom usprkos sablazni javnosti, daje joj da osjeti kako razlikuje nju od njezina grijeha. Isus osuđuje grijeh, ali nikada ne osuđuje čovjeka koji živi pod njegovim bremenom. U odnosu s Isusom žene grešnice vide se u istini jer se ona odnosi na njihov grijeh. Ta ih istina oslobađa i vraća u život. One postaju nove osobe. One ne samo da spoznaju svoj grijeh nego iznova mogu osjetiti da im se vraća izgubljeno dostojanstvo. U odnosu s Isusom žene grešnice osjećaju se ljubljene kao ljudska bića i bivaju pročišćene božanskom ljubavlju Sina Božjega. U tom smislu u Evanđelju nailazimo na tri perikope (odlomka) koje dominiraju svojom izražaj-

⁶ Usp. B. DUDA nav. čl. str. 310.

nošću. To je susret između Isusa i grešnice za stolom u kući farizeja Šimuna (Lk 7, 36–50), susret Isusa s preljubicom u Ivanovom evanđelju (Iv 8, 1–11), te samo pod jednim vidom u tom smislu susret između Isusa i Samarijanke (Iv 4) koji je inače mnogo kompleksniji jer Samarijanku ne vrednuje prvenstveno i samo kao preljubicu nego i kao Isusovu učenicu, navjestiteljicu i svjedoka vjere. Stoga se ovdje želimo posebno osvrnuti na Isusov susret s grešnicom u kući farizeja Šimuna, o čemu nas izvještava Luka.

Zgoda je ocrtana kao sasvim galilejska: Isus ide na gozbe i u društvu je s grešnicima.⁷ Dolazi u kuću farizeja da bi blagovao s njim i njegovim prijateljima. To je svečana gozba. No za Luku je središte zbivanja u odnosima između Isusa, farizeja Šimuna i žene javne grešnice koja dolazi u kuću. Žena prilazi Isusovim nogama, stane plakati nad njima, ljubiti ih, otirati svojom kosom i mazati pomašću. Sve to čini šuteći. Svi znaju da je ona javna grešnica u gradu, ali ništa ne govore, samo u sebi misle. Isus dopušta i prima sve što mu žena čini. Prima znakove njezine ljubavi i kajanja. Takav Isusov stav izaziva u farizeju Šimunu misao: Isus nije prorok, jer da jest, sigurno bi znao da je ta žena grešnica pa ne bi dopustio da ga dotakne. Njezin je dodir bio nečist, a njezine su geste prema Isusu izazivale sablazan i zgražanje među onima koji su i sami bili odgovorni za njezin grijeh na ovaj ili onaj način.

Isus čita Šimunovu misao, ali ne odgovara mu grubo tako da mu odmah pred svima dokaže da on poznaje tu ženu i njezine grijehe. Isus to ne čini jer zna da bi nju to strahovito povrijedilo u njezinom osobnom dostojanstvu. Umjesto toga uzima cijelu situaciju kao podlogu za parabolu o dva dužnika, koju obazrivo i taktično priča Šimunu ne bi li mu otvorio oči za njegove vlastite grijehe i za pokajanje žene grešnice, te mu tako dokazao ne samo to da je prorok, jer zna tko je ta žena koja ga je dotakla, nego i zato što poznaje njezinu nutrinu i zna zašto i zbog čega ga se dotakla.

Isus prima izraze ljubavi i kajanja jedne grešnice koja na sebi svojstven način moli za oprostjenje i pokazuje je kao primjer drugom grešniku koji je formalist i gleda samo izvana. Isus velikodušno oprašta ženi njezine grijehe i hvali njezinu vjeru. Podloga za jedno i drugo je njegova ljubav koja je beskrajno bogata milosrđem za čovjeka potrebnog smilovanja.

Ženin nenadani ulazak u dvoranu i sve što je zatim, očito spontano i neočekivano uslijedilo, nešto je posve izvanredno ako se ne pretpostavi da je ona već prije bila susrela negdje Isusa, slušala ga i upoznala. Njezin čin, njezine geste mogu se razumjeti samo kao posljedica nečega što se u njoj već prije dogodilo, samo se nije bilo izrazilo. U prilog tome govori Lukina opaska da je žena »doznala«⁷ gdje je Isus te pošla k njemu s određenom namjerom. Za takav čin bila joj je potrebna silna hrabrost, odlučnost i poniznost. Žena je morala imati neizmjereno povjerenje u Isusa kad se je

7 Kao komentar ove perikope donosim vlastitu analizu iz svoje diplomske radnje »Isusova nježnost kao utjelovljeno Božje milosrđe u Lukinu evanđelju«, KBF, Zagreb 1988, str. 74–76.

usudila toliko intimno izložiti u javnosti. No Luka samo implicitno o tome govori kad bilježi kako je Isus pohvalio njezinu veliku vjeru i otpustio je u miru (Lk 7, 50).

Žena je donijela sa sobom alabasternu pomast – jako namirisano ulje kojim se moglo pomazati glavu ili druge dijelove tijela. Na Istoku je to bio znak kojim je domaćin iskazivao gostoljubivost svom gostu. Drugi takav znak bio je pranje nogu od prašine, a vršili su ga robovi gospodara kuće. Treći znak bio je poljubac dobrodošlice što ga je domaćin davao gostu. Šimun farizej nije nijedan od tih znakova pokazao Isusu. Žena ih je, preobrazivši ih snagom svoje ljubavi i kajanje, pokazala sve, na jedan sasvim osoban i nov način.

Posudica pomasti s kojom je ušla pokazuje da je mislila samo pomazati Isusove noge i to je bio vanjski motiv njezina dolaska. No kad je zastala uz Isusove noge, bila je posve obuzeta nekim novim, nutarnjim porivom koji je, očito izazvan blizinom i osobnom prisutnošću Isusovom, provalio iz nje suzama u mirno ozračje gozbe. Žena očito nije mogla suzdržati svoje osjećaje. Njezina ljubav puna boli potekla je i preplavila sve prisutne. Suzama žena govori o svojoj velikoj boli, poljupcima izražava svoju ljubav prema Isusu i svoje pokajanje, svoju zahvalnost i poštovanje. Ukрасom svojega tijela, svojom kosom, žena se koristi kao ubrusom i tako otkriva svoju divnu poniznost; otire Isusove noge od svojih suza kako bi ih mogla pomazati mirisavim uljem. Sve što je činila šutke moglo bi se nazvati poklonstvom lijepe ljubavi ili molitvom za oprostjenje. Luka vrlo pomno bilježi sve izražaje ženine nježnosti i karakterizira ih nosivim glagolom *agapáo*, koji vlada cijelim odlomkom. On znači pozdraviti nekoga s osjećajem, pokazati mu svoju ljubav i predanje; odnositi se prema njemu s ljubavlju i prihvatiti ga s vanjskim znakovima te ljubavi. Luka piše: »Sva zaplakana, poče mu suzama kvasiti noge: kosom ih glave svoje otirala, cjelivala i mazala pomašću« (Lk 7, 38).

Isus je vidio i razumio, prihvatio zahvalno njezine geste kao nešto sasvim prirodno. Nije odstupio pred pritiskom okoline već je muževno podijelio sa ženom sablazan koju je taj čin izazvao u prisutnima i otpustio je u miru, oprostivši joj grijeh. Upravo to što je prihvatio ženu u njezinoj takvosti i javno, pred njezinim sucima, na sebe preuzeo njezinu osudu samo da bi zaštitio njezino osobno dostojanstvo i da bi je oslobodio, pokazuje koliko je Isus ženu ljubio i kako je odgovorio na njezin čin. Ona je mogla razumjeti iz samog načina na koji je Isus primio njezine izraze ljubavi i kajanja, da su joj grijesi oprosteni i da je ljubljena. To joj potvrđuje i priča o dva dužnika koju Isus priča Šimunu, a u kojoj ona sebe može prepoznati kao onog dužnika kome je više oprosteno pa zato više i ljubi.

Kad aktualizira perikopu iz Ivanova evanđelja o Isusu i preljubnici (Iv 8, 3–11), Ivan Pavao II. u svom pismu o ženi *Mulieris dignitatem* razmišlja o toj stvarnosti koja leži u dnu i ove Lukine perikope, a koja se može naći u bezbrojnim situacijama u svakom vremenu: Žena je ostavljena sama i sa »svojim grijesima« izložena javnom mišljenju, dok se iza »njezinog« grijeha

krije muškarac kao grešnik koji je »kriv za grijeh drugoga«, suodgovoran za nju. Njegov grijeh, međutim, izmiče pozornosti i preko njega se sa šutnjom prelazi. Nekada se on postavlja i tužiteljem i pritom zaboravlja vlastiti grijeh.⁸ U Lukinoj perikopi Isus to jasno kaže kad priča Šimunu i sustolnicama priču o dvama dužnicima. Kod Ivana je sve to mnogo izrazitije naznačeno, posve izravno.

No Isus Krist na svom putu susreće i neke druge egzistencijalne situacije u kojima zauzima svoj specifični stav prema ženi. To su stanja bolesti ili žalosti.

ŽENE SLOMLJENE BOLEŠĆU ILI ŽALOŠĆU

Tu susrećemo žene različite dobi i položaja koje boluju, imaju tjelesne nedostatke ili su pak slomljene tugom. Spomenimo Šimunovu punicu, bolesnu od groznice (Lk 4, 38–39), ženu koja je dvanaest godina bolovala od krvarenja te Jairovu kći, koja bijaše umirala (Lk 8, 40–56), zgrbljenu ženu koja se osamnaest godina nije mogla uspraviti (Lk 13, 10–17), opsjednutu kći Sirofenićanke (Mk 7, 24–30), Mariju Magdalenu, iz koje Isus bijaše izagnao zle duhove (Lk 8, 1–3), Lazarove sestre Mariju i Martu koje su bile duboko ožalošćene smrću svoga brata Lazara (Iv 11, 17–43). Poseban primjer predstavlja udovica iz Naina kojoj Isus pruža istinsku utjehu time što joj vraća u život umrloga sina jedinca (Lk 7, 11–17). Ne treba zaboraviti ni žene koje Isusa prate plačući na njegovu križnom putu (23, 27). U svakom od tih susreta sa ženama Isus se otkriva kao duboko sućutan i obazriv čovjek koji ulazi u svu tragiku ljudske situacije, što ga zapravo i potiče iznutra na djelovanje, na božanski zahvat kojim se onda očituje kao Sin Božji i liječi bolest odnosno pruža utjehu. Tako pokazuje da ljudska situacija, koliko god bila tragična, nije pred Bogom apsolutna nego samo relativna, prolazna i privremena. Za ovu prigodu u ovom sam kontekstu odabrala susret iz Lukina evanđelja, susret s udovicom iz Naina na gradskim vratima (Lk 7, 11–17).

Evanđelja dosta suzdržano govore o Isusovim osjećajima. Tim više, mislim, potrebno je s punom pozornošću motriti ona mjesta gdje to dolazi do izražaja. Ako se promatra Lukino evanđelje, zapaža se da je Isus u njemu ocrtan kao čovjek bogat sućuti za sve ljude, muškarce i žene bez razlike. Na taj je način evanđelist Luka, koji je općenito poznat kao »pisac Isusove blagosti i milosrđa«, pokazao da Isus nije samo bio čovjek Božje snage nego i neizmjerne sućuti za čovjeka i uživljavanja u stanje bližnjega.

Stjecaj okolnosti u izabranoj perikopi⁹ više je nego težak. Situacija je tipična za nesvakodnevicu. Majka udovica sahranjuje sina jedinca. Ta je žena ostala sama, bez muškog zaštitnika i hranitelja. Nalazila se u vrlo teškom položaju jer u ono doba žena nije mogla sama opstati.

8 IVAN PAVAO II, *nav. dj.*, str. 44.

9 A. LJUMANOVIC, *nav. dj.*, str. 82 i 83.

Udovice su bile posebno zaštićene židovskim zakonom zbog svojega teškoga položaja. Tragove toga nalazimo u Ponovljenom zakonu, gdje se udovice tretiraju zajedno sa sirotama i strankinjama. »Proklet bio onaj koji krnji prava došljaka, sirote i udovice«, kaže Pnz 27, 19. Nakon smrti muža udovica nije ništa baštinila, a upravu doma preuzimao je najstariji sin. Ako je bila bez djece ili, kao u ovom slučaju, kad joj je umro sin jedinac, morala se vratiti u očinski dom, što često nije bilo poželjno. Najpovoljnije rješenje je bilo ako se mogla ponovno udati. Udovice su nosile posebno odijelo, imale su udjela kod žrtvenih i drugih gozbi, udio na desetini (Pnz 26, 12) te pravo pabirčenja nakon žetve i berbe na poljima, u vinogradima i maslinjacima. Uza sve to, njezin je položaj bio vrlo težak.

Budući da je za udovicu iz Naina pisano da joj je umrli sin bio jedinac, bol je za nju morala biti još veća. Bila je to bol majke koja je izgubila jedini plod utrobe svoje, smisao svojega života.

Isus nastupa kao Gospodin (7, 13), veli Luka, čime označava da će se u tom prizoru očitovati kao Gospodar života i smrti. Međutim, Luki ovdje nije prvotno stalo da pokaže kako mrtvi ustaju nego prije svega želi pokazati koliko je Isus bio osjetljiv za bol i nesreću čovjekovu.

Isus je suosjećao s majkom, duboko dirnut njezinim plačem (Lk 7, 13). Njegov izvorni motiv za čudo bilo je njegovo duboko suosjećanje i ganuće. Nitko ga nije zvao da učini nešto za tu ženu niti je ona sama to tražila. Ali Isus je imao oko za situaciju i čovjeka u njoj. Ne spominje se vjera žene, ali Luka jasno daje naslutiti njezinu ljubav. Isus je u njezinoj boli mogao vidjeti i osjetiti svu ljubav koju je imala za svojega sina. A možda je u njoj proročki gledao i svoju vlastitu majku.

Luka Isusove osjećaje opisuje već poznatim glagolom za svoje evanđelje *splaghnízomai*, koji se prevodi s hrvatskim *ganu se, sažali se*, a koji zapravo znači biti ganut do dna svoga bića, duboko potresen i iznutra pokrenut na djelovanje. To je onaj isti glagol koji je Luka upotrijebio u mnogim drugim prilikama, da izrazi ganuće oca nad povratkom njegova izgubljenog sina (Lk 15, 20) ili sućut Samarijanca sa ranjenikom što ga je susreo na putu (Lk 10, 33).

Za Semite sijelo svih osjećaja nalazilo se u ljudskoj utrobi. Za njih je utroba sa svim unutarnjim organima, srcem, plućima, jetrom i bubrezima imala približno isti semantički naboj koji za nas zapadnjake ima srce. Taj je izraz za njih značio osjećaj nagonске privrženosti jednog ljudskog bića drugom, a sjedište mu je bilo u majčinu krilu. Zanimljivo je da upravo taj izraz Luka i Marko upotrebljavaju da bi izrazili Isusovo suosjećanje s patnicima i ganuće nad unesrećenima.

Isus doticajem zaustavlja nosila, zapovijeda mladiću da ustane i daje ga njegovoj majci (Lk 7, 13–14). Ta slika ističe sućut, ali i božanski autoritet. Jakost i snaga stoje u skladu s nježnom brigom za tu siromašnu ženu. Luka bilježi da je sve prisutne obuzeo strah jer su stajali u prisutnosti slave Božje. Taj ih strah vodi u proslavu (Lk 7, 16). U Isusu prepoznaju velikog proroka samoga Boga.

Poruku te perikope treba razumjeti u svakom vremenu. Ako nismo u stanju činiti Isusova čudesa da bismo utješili druge, ipak ga možemo nasljedovati u njegovoj svetoj sućuti s čovjekom koji nam je povjeren.

ŽENE U PRISPODOBAMA

Isus Krist pod još jednim vidom posebno ističe udovice kao primjer: uzima ih među ostalim, kao glavni lik u svojim prisporodobama kojima poučava učenike i narod. Posebno je poučna priča o udovičinom daru ali je silno poučna i druga prisporodoba o ustrajnoj molitvi udovice i njezinoj borbi za vlastite ljudska prava (Lk 21, 1–4; 18, 1–8). Isus iz duboke sućuti s tim ženama ističe njihove vrline i tumači ih u svjetlu vječne istine. Udovica koja je u riznicu ubacila od svoje neimaštine ve što je imala ubacila je mnogo više od bogataša koji su ubacivali velike svote novca i tako postala primjer čovjeka siromašnog, ali velikodušnog i blaženog u svom siromaštvu, koji vjeruje da Bog prima njegov nesebični dar i vidi njegovu pravu veličinu, te će uzvratiti u pravi čas. U pozadini stoji i neograničeno pouzdanje u Božju providnost kao plod tog siromaštva. Pričom o udovici i sucu Isus želi ukazati da Bog ne kasni, iako odgađa odmah odgovoriti na molitve svojih izabranih, te da je hvalevrijedna uporna i ustrajna borba za svoja prava. Kao što je udovica bila u priči ustrajna i tako dugo dodijavala nepravednom sucu dok ga nije prisilila da joj pomogne, takva treba da bude i naša molitvena borba, ali ne samo molitvena nego i životna. Isus pokazuje da vjerovati i moliti ne znači pasivan i otuđen od života, nego naprotiv, činiti sve i zalagati se da se ostvare ne samo naša prava nego i prava naših bližnjih, osobito onih koji su osamljeni, u potrebi i siromaštvu. Tu se postavlja pitanje jesmo li spremni biti uporni kao ta udovica ili smo tvrda i zatvorena srca kao nepravedni sudac koji joj nije htio dugo pomoći, sve dok mu nije dodijala. No njegova nepravednost i tvrdoća srca naglašena je tu i zato da naglasi sve milosrđe Božje.¹⁰

Isus kao učitelj ne samo da osobno poučava žene i s njima razgovora o otajstvima vjere nego ujedno uzima žene kao primjere i glavne likove u nekim svojim prisporodobama. To je silna novost ako imamo na umu kakav je bio stav ondašnjih rabina prema ženama kad se radilo o njihovu poučavanju i vjerskoj spoznaji. Bio je to potpuno negativan stav. No o tome će još biti riječi.

Žene i njihov svagdašnji život susrećemo u prisporodobama u kojima Isus naviješta i tumači kraljevstvo Božje. To su: prisporodoba o izgubljenoj drahmi (Lk 15, 8–10), o kvascu i tijestu (Lk 13, 20–21), o mudrim i ludim djevicama (Mt 25, 1–13). Iz tih se prisporodoba vidi kako je i koliko Isus bio upućen u svagdašnji život i položaj žene. Ne treba zaboraviti da je najveći dio svoga života, proživio u blizini svoje majke, gledajući je kako radi u kući i oko

¹⁰ Usp. B. DUDA, *nav. dj.*, čl.

kuće posve jednostavne poslove, proničući njezinu dušu i njezine ženske vlastitosti. Stoga je sasvim sigurno gledao kako je mijesila kruh ili kolače ili kako je pretraživala kuću da bi našla neku dragocjenu stvarčicu koja joj se bila zagubila, kako se radovala kad ju je našla. U svakoj od tih prispodoba Isus se služi nekom od ženskih vrlina da bi izrazio narav božanske zbilje Očeva kraljevstva. Zapravo, on želi reći i pokazati koliko je svagdašnji život žene prožet onim božanskim kao slika ili odraz te zbilje.

U prispodobi o izbuđljivoj dramati ističe osjetljivost žene za male, ali dragocjene izgubljene stvari te radost koju izražava kad ih nađe. Upravo tu osobinu ističe da bi upozorio učenike na radost oca zbog svakog ponovnog nađenog izgubljenog sina. U prispodobi o kvascu i tijestu slika nam jedno karakteristično kuharsko umijeće žene – umijesiti kvasac u brašnu. Žena ima udjela dok mijesi, ali onda pušta tijesto da odstoji dok sve ne uskisne. Kvasac sam radi i obuzima cijelo tijesto. To je nešto posve svagdašnje i ljudsko, a kako je to izvrsna slika za božansku stvarnost kraljevstva nebeskoga, o kojem govori Isus. Čovjek se zauzima za nj svojim marom i čini koliko je do njega, ali ono posjeduje nevidljivu, ali silnu snagu unutrašnjega rasta, neovisno o čovjekovu trudu. I to je baš ono divno. U toj je slici skriveno djelovanje Duha Svetoga koji nevidljivo, ali potpuno i iznutra prožima i preplavljuje cijelu stvarnost. Gledajući svagdašnji život kao odraz božanske stvarnosti, Isus je svojim učenicima mogao ono nevidljivo učiniti vidljivim i ono nerazumljivo, nesvakidašnje i daleko, razumljivim, svagdašnjim i bliskim.

ŽENE – ISUSOVE UČENICE, ČUVARICE RIJEČI I NAVJESTITELJICE

Kristove riječi i geste, kako ih pokazuju evanđelja, označuju odlučan prosvjed protiv svake povrede ljudskog dostojanstva žene na svim životnim područjima i na obiteljskom i na javnom i religioznom. Žene u javnom i religioznom životu Izraela nisu bile u Isusovo vrijeme ravnopravne s muškarcima iako su svuda imale svoj tihi, neprimjetni udjel.

Za razliku od susjednih naroda Babilona, Grčke i Egipta, gdje su žene obavljale i svećeničku službu. U Izraelu nikada nije bilo Jahvinih svećenica.¹¹ Knjige Starog zavjeta pokazuju nam da žene ipak nisu nikada bile isključene iz religioznih svečanosti. One su sudjelovale zajedno s muškarcima u procesijama, imale su prilaz u hram i dio u žrtvi (1 Sam 1, 4–10), igrale su kultno kolo (Izl 15, 20), slavile su obiteljske blagdane Pashu i blagdan sjenica (Pnz 16, 13–17), a imale su pravo i slušati kako se čita Zakon (Pnz 29, 10). Mogle su polagati nazirejski zavjet posvete Bogu kao i muškarci (Br 6, 1–21).

¹¹ R. ANIĆ, *nav. dj.*, str. 77.

Nakon povratka iz babilnskog sužanjstva žene su bile isključene iz aktivnog sudjelovanja u kultu. Služba Božja u sinagogi mogla se činiti samo ako je bilo prisutno deset muškaraca. Žene se nisu brojile. Imale su posebno mjesto u sinagogi, odvojeno od muškaraca, a u službi nisu imale pravo na riječ, na poučavanje i izlaganje. Morale su šutjeti. Talmud zabranjuje ženama pouku i veli: »Tko svoju kćer uči Tori, uči je razvratu.« Žene, djeca i robovi bili su isključeni iz samog slavlja Pashe i nisu smjeli javno govoriti o svojim vjerskim spoznajama.¹² U Herodovu hramu koji je ostao do Isusova vremena postjala su dva predvorja – jedno za žene, a jedno za muškarce.

Nasuprot tim zakonskim zabranama Stari nam zavjet pokazuje da su žene itekako bile aktivne u religioznoj spoznaji, otvorene djelovanju Duha Svetoga. Tako se spominju proročice Mirjam (Izl 15, 20), Debora (Suci 4, 4), Hulda (2 Kr 22, 14–20). O posljednjoj proročici u Izraelu govori Novi zavjet. Bila je to proročica Ana, kći Penuelova (Lk 2, 38).

U kasnom židovstvu tri knjige Starog zavjeta nose ime po ženama, što pokazuje koliko je žena u to vrijeme bila cijenjena. To su Ruta, Estera i Judita, u kojima se hvale vrline kao što su jakost i vjernost, ljepota, mudrost i hrabrost te pobožnost.

U javnomu životu žena je također bila zapostavljena. Njezin glas u javnosti bio je sramota. Muškarac nije smio na javnome mjestu razgovarati ni sa svojom vlastitom, a kamoli sa tuđom ženom.¹³ Rabi Juda jednom je prilikom rekao: »Slava ti, Gospodine, što me nisi stvorio kao pogana, kao ženu ni kao nezalicu.«

U Isusovo vrijeme ženama nije bilo dopušteno da svjedoče na sudu jer su ih smatrali nesposobnima za svjedoke i sposobnima samo za prenošenje beskorisnog ogovaranja.¹⁴ Unatoč tome, žene se u cijeloj povijesti Izraela pojavljuju uz oce Abrahama, Izaka i jakova kao prabake i pramajke Izraela te imaju veliku važnost u povijesti naroda.¹⁵

Isus Krist svojim stavom čini silan zaokret. Na svojim putovima susreće mnoge žene, poučava ih, razgovara s njima u kućama i u javnosti (Lk 10, 38–42; Iv 4). Razgovara s njima o pitanjima koja se tada nisu raspravljala sa ženama, o najdubljim Božjim tajnama, istinama vjere (Iv 11, 17–27). One na sebi vlastit način, zajedno s muškarcima postaju njegove učenice i prijateljice (Lk 10, 38–42), suradnice i pomoćnice (Lk 8, 1–3), čuvarice i navjestiteljice Radosne vijesti, da bi se nakon Uskrsnuća našle povlaštene kao prvi svjedoci vjere u uskrslog Isusa (Lk 24, 1–8). Posve ravnopravno kao i muškarci, ali na sebi svojstven način, žene ulaze u poslanje Isusovo kao one koje su potrebne njegove milosti, njegove oslobodilačke snage. Dok im govori, one ga razumiju iskrenim odjekom duha i srca i spremno

12 *Isto*, str. 78.

13 *Isto*, str. 82.

14 J. WATSON, *Isus nekad i sad*, KS, Zagreb 1988., str. 152–154.

15 R. ANIĆ, *nav. dj.*, str. 82.

odgovaraju vjerom na njegov poziv.¹⁶ Isus tom »ženskom« odgovoru daje pohvalu i priznanje (Mt 15, 28) i tu životnu i ljubavljvu prožetu vjeru postavlja kao uzor i polazište svojemu poučavanju (Mt 26, 6-13).

Isus Krist svakoj ženi pristupa kao slici i sličnosti Božjoj, kao onoj koja je jednako kao i muškarac sposobna za dar božanske istine i ljubavi u Duhu Svetome.¹⁷ Za Isusa, koji djeluje po izvornom naumu Božjem, biti muškarac ili žena ne uključuje nikakva ograničenja spasonosnom djelovanju Duha.¹⁸

»Evandeoska – 'jednakost', 'ravnopravnost' muža i žene sučelice 'velikih Božjih dijela' koja su se s tolikom jasnoćom očitovale u činima i riječima Isusa iz Nazareta, najjasniji su temelji za dostojanstvo i poziv žene u društvu i Crkvi. Svaki poziv ima svoj duboko osobni i proročki smisao, ... a ono što je vlastito ženi kao osobi dobiva novo vrednovanje.«¹⁹

U evandeljima susrećemo mnoge primjere toga odnosa: to je prije svega Blažena Djeвица Marija kao učenica svojega sina, koja je od početka u sebi pohranjivala sve događaje i prebivala ih u svom srcu (Lk 2, 19; 2, 41-52) i (Lk 8, 19-21; Iv 2, 1-12). Tu su nadalje Marija i Marta, sestre Lazarove i Isusove velike prijateljice (Lk 10, 38-42 i Iv 11, 17-27) s kojima Isus razgovara o vjeri i ljubavi. Tu je i Samarijanka s kojom Isus razgovara na Jakovljevu zdencu o najdubljoj Božjoj tajni, o neizrecivom daru ljubavi Božje, o Bogu samom koji je Duh te o pravom klanjanju Ocu i Istini, da bi joj na kraju objavio samoga sebe (Iv 4).

Uvod u razgovor sasvim je naravan i svakidašnji, ali samo na prvi pogled i nikako ne za ono vrijeme. Putnik, učitelj umori se od dnevnog pješačenja pod vrućinom i u podne se, žedan, zaustavi uz Jakovljev zdenac u samarijskom gradu Siharu. Taj putnik bio je Židov, a Židovi se nisu slagali sa Samarijancima i, kad bi trebalo da putuju iz Galileje u Judeju ili obratno, zaobilazili bi Samariju, taj »poganski« kraj. Taj putnik to nije učinio i već je po tome bio neobičan.

Umoran, sjede na zdenac i počeka sve dok žena Samarijanka nije došla zahvatiti vode. On je zamoli vode da ugasi svoju žeđu i tako započe taj neobičan i za ono vrijeme posve nesvakidašnji razgovor.

Žena vidje da je on Židov, a ipak javno razgovara s njom, Samarijankom. Zato ga i upita kako to da s njom razgovara. No tajanstveni putnik odmah skreće razgovor s naravne na drugu razinu, i umjesto da joj izravno odgovori na njezino pitanje, on joj progovori o drukčijoj žeđi i drukčijoj vodi, koja može jedina ugasiti ne samo njegovu nego i njezinu žeđu.

»Kad bi ti znala dar Božji i tko je onaj koji ti veli: 'daj mi piti', ti bi u njega zaiskala, i on bi ti dao vode žive« (Iv 4, 10).

Samarijanka se na te riječi zbuni i dalje zapitkuje jer predosjeća da učitelj govori o nekoj svojoj živoj vodi, koju ona ne poznaje i ne vidi. Stoga ga

16 IVAN PAVAO II, *nav. dj.*, str. 47.

17 *Isto*, str. 50.

18 *Isto*, str. 50.

19 *Isto*, str. 51.

opet upita o naravnoj vodi. Ali Isus je uporan: »Tko god pije te vode (iz zdenca), opet će ožednjeti. A tko bude pio vode koju ću mu ja dati, neće ožednjeti nikada: voda koju ću mu ja dati postat će u njemu izvorom vode koja struji u život vječni.« Tako učitelj Samarijanku ponovo vraća na nadnaravnu razinu i budi u njoj vjeru. Iako još ne razumije, Samarijanka ga moli da joj dade te vode.

I tu se događa mali obrat. Zadobivši njezino povjerenje, sada je Isus taj koji se vraća na naravnu razinu, tražeći od nje da dovede svojega muža. Tako joj pokazuje važnost njezina života. Kad mu ona odgovori da ga nema, učitelj je opet podiže na svoju razinu, otkrivajući joj da je poznaje i promiče njezino srce, otkriva joj da poznaje njezin grijeh.

Samarijanka tako dobiva nov razlog za čuđenje i divljenje. Ona uviđa da taj tajanstveni putnik koji s njom razgovara iako je grašnica, jest prorok. Ona naime, bijaše preljubnica.

Odjednom ona sama mijenja temu i počinje pitati o stvarima vjere. Tu se jasno može vidjeti koliko je oslobođenje ta žena doživjela u sebi i kakvo je povjerenje zadobila u toga putnika. On, Židov, prorok i očito učitelj u Izraelu zna tko je ona, a ipak prelazi sve društvene ograde i razgovara s njom, Samarijankom, na javnome mjestu, »moli je vode« i ne osuđuje je. Naprotiv, želi joj nešto darovati. Žena shvaća da je putnik govoreći o vodi zapravo htio s njom zapodjeti razgovor o njezinoj vjeri. Ona svjesno prihvaća razgovor u trenutku kad mu postavlja posve »religiozno« pitanje, tipično za rasprave između Samarijanaca i Židova, pitanje o tome gdje se treba klanjati, na brdu Garizimu ili u Jeruzalemu.

Isus joj opet odgovara tako da prelazi s odgovora o materijalnom hramu na uputu o novom hramu i novom bogoslužju u duhu i istini (Iv 4, 23). Tumači joj da spasenje dolazi od Židova te da će se istinski klanjaoci klanjati Ocu u Duhu i Istini. Čas toga poklonstva Isusov je čas – ne samo u smislu vremena njegova javnog djelovanja nego i u smislu njegova razgovora sa Samarijankom (Iv 4, 21–23). Jer čas razgovora čas je spasenja za Samarijanku i ona će kroza njega doživjeti istinsku preobrazbu.

Čudesno je kako žena to nekako intuitivno osjeća kad mu postavlja izravno pitanje o Mesiji. I tada joj se Krist očituje posve otvoreno, kao što se malokad kome tako očitovao u evanđeljima. Otkriva joj svoju tajnu: »Ja sam, ja koji s tobom govorim!« (Iv 4, 26).

Zadivljuje nas sve što se nakon toga dogodilo. Samarijanka postaje svjedok vjere, vjerovjesnica i navjestiteljica. Toliko žuri u grad da ni krčag nije ponijela. Svoje otkriće želi što prije priopćiti drugima.

ŽENE – PRVI SVJEDOCI USKRSNUĆA

Posebna privrženost žena Isusu i razumijevanje njegova poslanja nigdje se nije tako jasno očitovala kao u otajstvu Isusova prijelaza Ocu, pod križem, za ukop te u samo jutro uskrsnuća.

Kad su se svi njegovi najbliži učenici bili razbježali, osim Ivana, mnoge su žene ostale i pratile Isusa na njegovu križnom putu (Lk 23, 27). Žene su pratile zbivanja na Golgoti, doživjele Isusovu smrt (Lk 23, 49), promatrale njegov ukop (Lk 23, 55), vrativši se zatim u grad i pripravši miomirise i pomasti za Isusovo tijelo. Nisu ga mogle pomazati u subotu jer to bijaše dan mirovanja. Zato su u nedjelju rano došle na grob i našle ga prazna. Prve su čule riječi: »Nije ovdje nego uskrsnu!« (Lk 24,6). One su prve »obujmile njegove noge« (Mt 28, 9) i bile pozvane od Isusa da učenicima objave tu istinu (Mt 28, 1–10). Bile su to Marija Magdalena, Ivana i Marija Jakovljeva, a Marko dodaje i Salomu (Lk 24, 1–12 i Mk 15, 40–41).

Općenito se može reći da su žene u evanđeljima prikazane u boljem svjetlu od muškaraca, bar kad je riječ o spremnosti da prihvate uskrsnuće. Dok su žene vani pripremale ulja, muškarci su bili unutra, zaključani, u strahu za vlastiti život. Luka opisuje kako su reagirali kad su čuli za događaj koji je trebao postati središnja istina kršćanskog naviještanja: »Ali njima se te riječi pričiniše kao tlapnja, te im ne vjerovahu« (Lk 24, 11).

Ivanovo evanđelje posebno ističe ulogu Marije iz Magdale (Iv 20, 16–18) koja je prva susrela Isusa. Stoga je ona nazvana »Apostol Apostolâ« jer je prva vidjela Isusa i prva o njemu posvjedočila. Taj događaj Ivan Pavao II. u svojem pismu o ženi naziva »krunom« svega što je u Evanđelju rečeno o ženama.

ZAKLJUČAK

Žene u Isusovu poslanju zauzimaju sebi vlastito mjesto, posve ravnopravno po dostojanstvu i pozivu onome koje imaju muškarci. Tako žene imaju udjela u njegovu poslanju kao one koje od njega primaju milosti, kao njegove učenice, pomoćnice i suradnice na putu, kao njegovi svjedoci. Kao i muškarci, i žene primaju dar božanske istine i ljubavi bez ograničenja. To ne isključuje njihove osobne vlastitosti nego ih naprotiv, integrira u poredak spasenja i obogaćuje smisao njihova osobnog poziva.

WOMEN IN JESUS' MISSION

Azra Ljumanović

Summary

Jesus relation toward women as seen in the Gospels is considered for the purpose of better understanding the role of women in the Church and society. Women appear in the life of Jesus as companions, followers, collocutors, sick persons, despairers . . . On the whole, Jesus' relation toward women has no aspect of discrimination but is full of respect, clarity, simplicity, depth of understanding.

The author deals separately with certain relations: woman – marriage; woman – sinner; women broken by illness and sorrow; women in Jesus' comparisons; women as Jesus' pupils, guardians of the Word and harbringers.